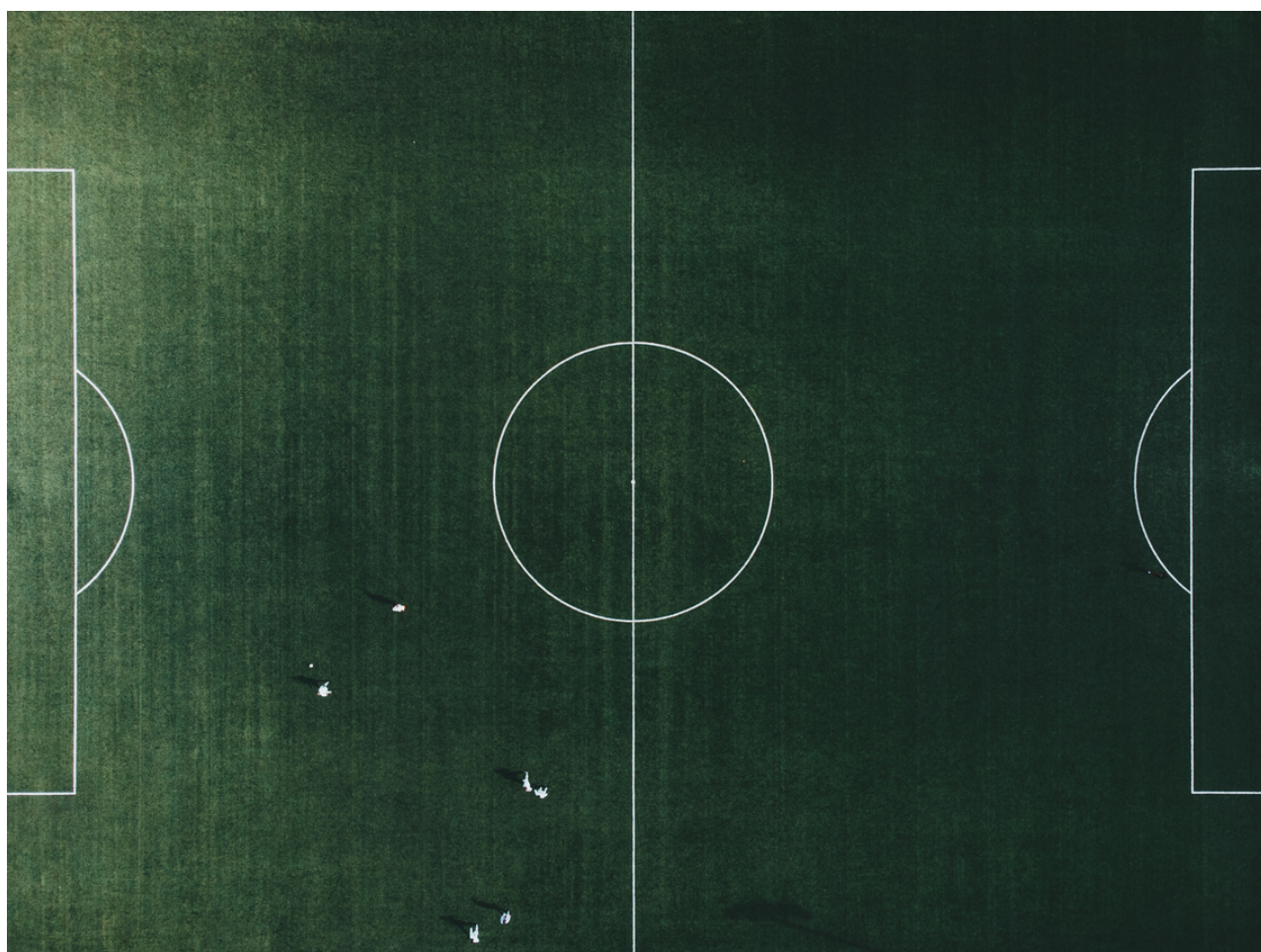

PRZEMOC NA TLE KIBICOWSKIM W FUTBOLU MŁODZIEŻOWYM

DOŚWIADCZENIA I POSTAWY MŁODYCH PIŁKARZY

RAPORT Z BADANIA

Autorzy:

dr hab. Mateusz Grodecki, prof. APS

mgr Rafał Wysoczański-Minkowicz

dr Jacek Burski

Raport z badania jakościowego młodych piłkarzy został przygotowany na podstawie badań realizowanych w ramach projektu „Granice przemocy okołofutbolowej: eksploracja i wyjaśnienie jej codziennych wymiarów” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w ramach grantu SONATA 19 (2023/51/D/HS6/02542).

**Akademia
Pedagogiki
Specjalnej**
im. Marii Grzegorzewskiej
rok założenia 1922

**NARODOWE
CENTRUM
NAUKI**

Warszawa, 2025

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI

Raport pokazuje zarówno formy przemocy na tle kibicowskim, z jakimi stykają się młodzi zawodnicy (juniorzy), jak i rekomendacje służące ich ograniczaniu.

Zadaniem raportu jest wsparcie trenerów, wychowawców i zarządzających klubami oraz akademiami w budowaniu bezpiecznego środowiska oraz w tworzeniu świadomości zagrożeń, które mogą pojawiać się poza klubem, w związku przemocą na tle kibicowskim, będącej ciągle stałym elementem kultury piłkarskiej w Polsce. Zależy nam na tym, aby młodzi piłkarze rozwijali się w kulturze profesjonalizmu i zdrowej rywalizacji, jednocześnie nie wikłając się w przemoc na tle kibicowskim, potrafiąc rozpoznawać i odpowiednio reagować na sytuacje ryzykowne.

DOŚWIADCZENIA PRZEMOCY NA TLE KIBICOWSKIM

Na podstawie wyników badania zidentyfikowaliśmy trzy główne formy przemocy na tle kibicowskim doświadczane przez młodych piłkarzy:

Przemoc stadionowa – wynikająca z uczestnictwa w meczach, na których pojawiają się agresywni kibice przeciwnej drużyny, najczęściej derbowego/lokalnego rywala. Przyjmuje ona formy wulgarnych przyśpiewek oraz rzucania przedmiotami w zawodników. Do takich incydentów dochodzi zarówno na meczach drużyn juniorskich, jak i drugich zespołów seniorskich.

Przemoc rówieśnicza – pojawiająca się w szkołach, do których uczęszczają młodzi zawodnicy, w trakcie meczów juniorskich w postaci bójek i ostrzejszej gry ale także w juniorskich szatniach, gdzie dochodzi do spięć, a nawet znęcania się nad zawodnikami z przeszłością w klubie rywali.

Przemoc rykoszetowa – odnosząca się do doświadczeń młodych piłkarzy z przemocą na tle kibicowskim, która jest skutkiem ubocznym rywalizacji grup chuliganów. Wyróżniliśmy cztery rodzaje przemocy rykoszetowej:

zastraszanie/groźby; polowanie na barwy drużyny przeciwnej; napaść fizyczną; przemoc werbalną.

REKOMENDACJE

Wzmacnianie narracji profesjonalizmu – pozwala zapobiegać przemocy rówieśniczej, szczególnie jej meczowej formie. Polega na oddzielaniu przez trenerów profesjonalnej roli piłkarza od roli kibica. Podkreśla, że zawodnik wychodząc na boisko jest przede wszystkim piłkarzem, mającym do zrealizowania określone cele sportowe. Unikać należy natomiast narracji o wadze rywalizacji dla lokalnego środowiska, uznawanej jako budującej większe zaangażowania zawodników w mecz. Buduje ona bowiem poczucie, że mecz piłkarski jest kolejnym wymiarem kibicowskich rywalizacji.

Budowanie solidarności zawodowej – pozwoli zapobiegać wszystkim formom przemocy rówieśniczej, tj. meczowej, szkolnej i tej dziejącej się w szatniach. Odnosi się do pewnej zmiany w sposobie myślenia młodych piłkarzy – zwłaszcza tych wychowanych w kulturze rywalizacji kibicowskich – która polega na tym, że przestają patrzeć na graczy największych rywali jak na „wrogów”, a zaczynają dostrzegać wzajemne podobieństwo, zbudowane na byciu piłkarzem.

Systematyczna profilaktyka środowiskowa – pozwoli lepiej zapobiegać wszystkim formom przemocy rykoszetowej, związanej z rywalizacją kibiców poza dniem meczowym. Odnosi się do budowania systematycznego programu uczulania młodych zawodników na zagrożenia wynikające z przemocy, która jest skutkiem ubocznym rywalizacji grup chuliganów i kultury chuligańskiej.

SPIS TREŚCI

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI.....	2
O CZYM JEST RAPORT?	5
<i>CELE RAPORTU.....</i>	<i>5</i>
<i>PRZEMOC NA TLE KIBICOWSKIM A FUTBOL MŁODZIEŻOWY</i>	<i>6</i>
CZĘŚĆ I. METODOLOGIA.....	8
CZĘŚĆ II. DOŚWIADCZENIA PRZEMOCY	11
<i>PRZEMOC STADIONOWA</i>	<i>11</i>
<i>PRZEMOC RÓWIEŚNICZA</i>	<i>12</i>
<i>PRZEMOC RYKOSZETOWA.....</i>	<i>15</i>
<i>UWAGI DODATKOWE</i>	<i>17</i>
CZĘŚĆ III. JAK ZAPOBIEGAĆ PRZEMOCY	18
<i>WZMACNIANIE NARRACJI PROFESJONALIZMU.....</i>	<i>18</i>
<i>BUDOWANIE SOLIDARNOŚCI ZAWODOWEJ</i>	<i>20</i>
<i>SYSTEMATYCZNA PROFILAKTYKA ŚRODOWISKOWA</i>	<i>23</i>
PODSUMOWANIE.....	25
O AUTORACH	26
BIBLIOGRAFIA.....	27

O CZYM JEST RAPORT?

CELE RAPORTU

Przemoc na tle kibicowskim pozostaje niechcianym, lecz wciąż obecnym elementem kultury piłkarskiej w Polsce. Ignorowanie obecności tego zjawiska, może mieć negatywne konsekwencje dla młodych zawodników, którzy równolegle rozwijają się zarówno jako sportowcy i jako ludzie. Sama przynależność do określonego klubu, zwłaszcza w realiach miast i regionów derbowych, może stać się pretekstem do przemocy. Problem ten, jeśli pozostawiony bez interwencji, zagraża rozwojowi młodych graczy i budowaniu zdrowego środowiska do rywalizacji. **Raport powstał po to, aby zidentyfikować z jakimi przejawami przemocy na tle kibicowskim spotykają się młodzi piłkarze oraz pokazać jak ich chronić przed tą przemocą, pomagając sprawić, aby trenowanie piłki nożnej było jak najbardziej bezpiecznym zajęciem dla młodych ludzi.**

Niniejszy raport został sporządzony w ramach szerszego projektu badawczego poświęconego zjawisku przemocy związanej z futbolem – realizowanego zarówno w środowiskach kibicowskich, jak i wśród młodych piłkarzy. W tym dokumencie koncentrujemy się wyłącznie na tej drugiej grupie odpowiadając na dwa pytania badawcze:

1. Jakie formy przemocy na tle kibicowskim dotyczą młodych zawodników?
2. Jakie działania powinny podejmować kluby i organizacje sportowe, aby tej przemocy zapobiegać?

PRZEMOC NA TLE KIBICOWSKIM A FUTBOL MŁODZIEŻOWY

Przemoc to “intencjonalne użycie siły fizycznej albo władzy, w postaci gróźb lub faktycznych działań wobec siebie, innej osoby, lub przeciwko jakiejś grupie/społeczności, które skutkuje lub charakteryzuje się wysokim prawdopodobieństwem obrażeń fizycznych, śmierci lub szkody psychologicznej, nieprawidłowego rozwoju lub deprywacji”.¹ Przemoc na tle kibicowskim wpisuje się w tę definicję, wyróżniając się jednak tym, że motywowana i uzasadniana jest przez niechęć wobec rywali piłkarskich/kibicowskich.²

Przemoc na tle kibicowskim najczęściej postrzegana jest jako przemoc pomiędzy kibicami zwaśnionych klubów (np. grupami chuliganów) lub dwustronna przemoc na linii kibice-policja. Tym zagadnieniom poświęcono najwięcej uwagi w badaniach naukowych, a **wiedza z tych badań przełożyła się na szereg rozwiązań wprowadzonych w różnych krajach Europy (w tym w Polsce).** Dotyczy to zarówno polityk odnoszących się do zapobiegania przemocy na tle kibicowskim, jak i praktyk nadzoru na porządkiem w trakcie i około meczów piłkarskich.

Jednym z aspektów przemocy, który pozostaje zupełnie nierozpoznany, zarówno w nauce jak i w praktyce zarządzania futbolem, są doświadczenia młodych piłkarzy z przemocą na tle kibicowskim. Jest to istotne z tego względu, że przemoc na tle kibicowskim to nie tylko „awantury” chuliganów czy wulgaryzmy na trybunach. Ma ona miejsce również w życiu codziennym, czyli poza kontekstem meczowym³, tam także dotycząc młodych piłkarzy, którzy czasami stają się przypadkowymi ofiarami agresywnych kibiców. Jak pokazuje nasz raport, młodzi piłkarze mogą się także uczyć i powielać zachowania

¹ Krug EG, Dahlberg L, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R (2002) *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization, s. 1084.

² Grodecki M and Rookwood J (2025) Why Does Fan Violence Persist in Football? Football Rivalries Ideology, the Reproduction of Football-Related Violence and its Everyday Dimensions. *Deviant Behavior*, Advance online publication: 1-16. Doi:10.1080/01639625.2025.2528088

³ Tamże.

charakterystyczne dla przemocy kibicowskiej, do której dochodzi następnie w juniorskich szatniach. Oznacza to, że przemoc na tle kibicowskim jest głęboko zakorzeniona w polskiej kulturze futbolowej i pewne jej aspekty – świadomie lub nie – mogą być akceptowane i powielane przez młodych piłkarzy.

Raport składa się z trzech głównych części:

1. Metodologia, w której krótko wyjaśniamy, jakie metody zastosowaliśmy oraz opisujemy badaną próbę i sposób analizy;
2. Analiza pokazująca wyniki badania nad formami przemocy na tle kibicowskim, których doświadczają młodzi piłkarze;
3. Rekomendacje zbudowane na podstawie wyników badania, dotyczące zapobiegania zidentyfikowanym w badaniu formom przemocy.

CZĘŚĆ I. METODOLOGIA

POPULACJA

W naszym projekcie badaliśmy doświadczenia i postawy młodych piłkarzy z kategorii wiekowych U-19 oraz U-21. Wybraliśmy przedstawicieli tych grup, bowiem przeszli oni całą drabinę szkoleniową, w związku z czym mają najpełniejsze doświadczenia związane z różnymi, potencjalnymi formami przemocy na tle kibicowskim, które mogą występować w piłce juniorskiej. Do badania wybraliśmy również tych sportowców, którzy trenują lub trenowali na co dzień w akademiach klubów piłkarskich z silnymi derbowymi/lokalnymi rywalami, bowiem takie rywalizacje są rozpoznane jako najsilniej prowokujące przemoc na tle kibicowskim.⁴

PRÓBA

W badaniu wzięło udział 21 młodych zawodników trenujących w terminie realizacji badania w 6 polskich klubach piłkarskich lub ich akademiach, które zgodziły się uczestniczyć w naszym badaniu: Cracovia (Kraków), GKS Katowice, Łódzki Klub Sportowy, Polonia Warszawa, Ruch Chorzów, Widzew Łódź. Piłkarzy do badania wybierali pracownicy klubów lub akademii na podstawie charakterystyki celów badania przedstawionych przez zespół projektu.

Badanie przeprowadzono w pierwszym kwartale 2025 roku.

METODA

Z młodymi piłkarzami przeprowadziliśmy pół-ustrukturyzowane wywiady pogłębione, których celem jest poznanie świata oczami badanej zbiorowości przez poznanie doświadczeń jej członków. Pół-ustrukturyzowany wywiad pogłębiony jako metoda naukowa polega na rozmowie z badanymi na podstawie

⁴ Marsh P, Rosser E and Harré R (1978) *The rules of disorder*. London and New York: Routledge.

Rookwood J and Spaaij R (2017) Violence in Football (Soccer): Overview, Prevalence, and Risk Factors Pp. 222–31 in *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*, edited by P. Sturmeijer. Hoboken: Wiley.

zarysowanych wcześniej w scenariuszu wątków badawczych (część ustrukturyzowana). Wątki te są jednak eksplorowane w zależności od doświadczeń i wiedzy badanego (część swobodna).

Na podstawie wyników badań jakościowych nie można wnioskować na temat skali zjawiska. Z tego powodu nie przeprowadza się w takich badaniach dużej liczby wywiadów. Dzięki tej metodzie można jednak dobrze poznać i opisać doświadczenia badanych i na tej podstawie budować generalne wnioski na temat występowaniu pewnych zjawisk, ich przebiegu, znaczenia dla badanych oraz ich szerszego kontekstu. Innymi słowy, nie poznamy dokładnej skali danego problemu, ale możemy dowiedzieć się jakich problemów doświadczają badani oraz szczegółowo je scharakteryzować.

Aby poznać doświadczenia młodych piłkarzy z przemocą na tle kibicowskim w scenariuszu wywiadu zawarliśmy pytanie: *czy kiedykolwiek spotkałeś się z jakąś formą przemocy związanej z tym, że trenujesz w danym klubie?* Jeśli odpowiedzi były twierdzące prosiliśmy o opowiedzenie o tych doświadczeniach, aby poznać formy tej przemocy oraz miejsce ich występowania. Dodatkowo, pytaliśmy się młodych piłkarzy czy słyszeli lub byli świadkami takiej przemocy. Rekomendacje budujemy natomiast na podstawie pytań o (potencjalną) zmianę nastawienia do rywali i kontekstowych informacji uzyskanych z innych części wywiadu, które w trakcie analizy zostały zidentyfikowane jako wpływające na te zmiany.

ANALIZA

Wyniki przedstawione są w formie cytowań z wypowiedzi badanych, na podstawie których identyfikujemy i analizujemy poszczególne formy przemocy na tle kibicowskim oraz – w następnej części – budujemy rekomendacje dotyczące przeciwdziałania temu zjawisku.

Należy pamiętać jednak, że do ilustracji danych doświadczeń czy postaw używamy metody najbardziej typowego przypadku. Oznacza to, że nie

przedstawiamy wszystkich wypowiedzi dotyczących danego zjawiska, a jedynie te, które najlepiej je ilustrują. Oznacza to również, że nie należy zakładać, że jeśli dane zjawisko jest obrazowane przez wypowiedź zawodnika jednego klubu, nie dotyczy to innych klubów. Przemoc na tle kibicowskim traktujemy jako ogólnopolskie zjawisko i wszystkie zidentyfikowane w tym badaniu jego przejawy, mogą mieć – i prawdopodobnie mają – miejsce w każdym mieście w kraju.

KWESTIE ETYCZNE

Badanie zostało zatwierdzone przez Komisję ds. etyki (badań naukowych) Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (Opinia nr 2 – 2025/2025 z dnia 4 grudnia 2024 roku). Zgodnie z zasadami realizacji badań społecznych tożsamości młodych piłkarzy zostały zanonimizowane. Ich wypowiedzi podpisujemy nazwą klubu, w którym występowali oraz numerami nadanymi zgodnie z chronologią realizacji badania.

CZEŚĆ II. DOŚWIADCZENIA PRZEMOCY

Zidentyfikowane w badaniu doświadczenia młodych piłkarzy z przemocą na tle kibicowskim podzieliliśmy na trzy główne kategorie, w zależności od tego, gdzie dochodzi do tych zdarzeń. Te kategorie to: przemoc stadionowa, przemoc rówieśnicza oraz przemoc „rykoszetowa” będąca najczęściej przypadkowym efektem rywalizacji grup chuliganów w życiu codziennym, tj. poza dniem meczowym.

PRZEMOC STADIONOWA

Jednym z miejsc, gdzie dochodzi do przemocy na tle kibicowskim są oczywiście stadiony piłkarskie. Z reguły jednak dotyczy to głównie piłki seniorskiej, gdzie przemoc werbalna (tj. wulgarne przyśpiewki w stronę kibiców rywali, piłkarzy, sędziów, policji itp.), rzucanie przedmiotami czy palenie barw rywali jest częścią pewnej kultury i tradycji.⁵ Wyniki naszych badań, pokazują jednak, że młodzi piłkarze doświadczają takich zachowań już na wcześniejszych etapach kariery podczas meczów juniorskich. Dotyczy to zarówno wulgarnych przyśpiewek ze strony fanów rywali, ale również rzucania różnymi obiektami, czego doświadczył chociażby jeden z młodych piłkarzy podczas meczu juniorów, gdzie kibice “podpalali papier i chcieli we mnie rzucać” (Polonia Warszawa, zawodnik 4). W innym przypadku mecz juniorów wyzwał takie emocje wśród kibiców, że autobus przewożący młodych zawodników musiał być eskortowany przez policję, a w czasie samego meczu fani palili barwy tej drużyny:

Jak grałem w Varsovii i miałem mecz w Polonii, to był mecz o zaostrzonym rygorze (...) Autokarem Polonia jechała, eskortowała ich policja jeszcze w dodatku. Race i palili koszulki Polonii kibice. Dosłownie za mną palili koszulki Polonii.

(Polonia Warszawa, zawodnik 3)

Podobne sytuacje dzieją się również w trakcie meczów drugich zespołów, w których młodzi piłkarze zbierają pierwsze seniorskie szlify. W tych przypadkach

⁵ Giulianotti, Richard. 1999. *Football. A Sociology of Global Game*. Cambridge: Polity Press.

przemoc stadionowa ma miejsce w mniejszych miejscowościach, które tradycyjnie wspierają derbowych lub lokalnych rywali. Czasami grupy te formują fan kluby większych klubów, wspierając jednocześnie swoje lokalne drużyny. W niektórych przypadkach jednak lokalni kibice zbierają się specjalnie na mecz z rezerwami derbowego/lokalnego rywala, żeby wyartykułować swoją niechęć do tego klubu:

Oni wtedy nie przyszli, żeby kibicować tym drużynom tylko przyszli, żeby gdzieś tam... jakby to powiedzieć... przeciwko Ruchowi śpiewać. Tak to powiem... no bo na jednym meczu gdzieś tam byli na połowie... tak naprawdę tylko pierwszej... potem się zawinęli i już była cisza. Troszeczkę nas tam nawyzywali i pojechali (...) przyjechali, pokrzyczeli, powyzywali, race odpalili i pojechali.

(Ruch Chorzów, zawodnik 2)

Generalnie tak stricte kibicowskich dopingów to nie było, ale wszędzie gdzie jechaliśmy na jakiś wyjazd do jakichś tych mniejszych (miejscowości - przyp.), no to nas jebali po prostu.

(ŁKS, zawodnik 3)

Doświadczenia te pokazują, że mecze rezerw pełnią rolę zastępczej rywalizacji dla kibiców mniejszych klubów i nie ma znaczenia, że grają w nich głównie młodzi gracze. Dla młodych piłkarzy oznacza to natomiast, że oprócz pierwszych piłkarskich szlifów w piłce seniorskiej, zbierają oni również pierwsze, bezpośrednie doświadczenia z przemocą stadionową.

PRZEMOC RÓWIEŚNICZA

Przemoc na tle kibicowskim widoczna jest również w relacjach z rówieśnikami. Może ona przyjmować różne formy w zależności od miejsca. Po pierwsze, występuje w szkołach. W takich przypadkach młodzi piłkarze wspominali o obrażaniu klubów, w których grają lub ich samych jako zawodników je reprezentujących. Chociaż często takie zachowania mają charakter rówieśniczych „docinek”, potrafią jednak przybierać również poważniejsze formy. W niektórych przypadkach dochodziło również do przemocy fizycznej. Jeden z piłkarzy opowiadał o tym, że będąc w barwach swojego klubu w trakcie lekcji WF-u jego koledzy grali ostrzej, częściej go faulując (Polonia Warszawa, zawodnik 4), co

oczywiście zwiększa ryzyko kontuzji. Z podobnymi zachowaniami spotkał się jego kolega z zespołu, tym razem jednak podczas turnieju „szóstek” (Polonia Warszawa, zawodnik 3). Ten sam młody piłkarz opowiadał także o historii, w której animozje na tle kibicowskim doprowadziły do napięć między młodymi piłkarzami dwóch derbowych rywali, uczęszczającymi do tej samej szkoły, w konsekwencji których zmobilizowani zostali chuligani jednej z tych drużyn:

I w klasie Varsovii byli Legioniści, w klasie polonii Poloniści. I się spiknęli w kinie i była tam bójka (...) ktoś kogoś w bark wałnął tak barkiem i się spiknęli i się pobili. (...) I kolejnego dnia pod szkołą 100 chłopaków z psami. Z psami, z gazówkami, pałami stało. Z flagami Legii. Wyzywali tam Polonię. No i ogólnie chcieli dorwać tych chłopaków.

(Polonia Warszawa, zawodnik 3).

Po drugie, przemoc rówieśnicza na tle kibicowskim odbija się również na postawach boiskowych młodych piłkarzy. Nasi badani opowiadali o sytuacjach, w których antypatie kibicowskie przekładały się na zachowania zarówno kolegów z zespołu jak i przeciwników. Z jednej strony, w takich spotkaniach obserwujemy zwiększoną motywację, ale z drugiej strony, dochodzi również do motywowanej tłem kibicowskim ostrzejszej gry, która staje się powodem do bójek i przez którą łatwiej o kontuzje. W dodatku, jak wynika z doświadczeń młodych piłkarzy, tworzy to błędne koło, w którym bardziej agresywna gra z jednego meczu, przekłada się na chęć rewanżu w następnym spotkaniu:

W szatni na pewno rozmawialiśmy o tym, co oni robili przeciwko nam w poprzednich meczach i tym podobne po prostu. Żeby się tak jakby napędzać jeszcze bardziej do pracy. I wiadomo, że na meczach to różne spięcia były, bo też mieliśmy bójki z nimi.

(Widzew Łódź, zawodnik 3)

Po trzecie, przemoc rówieśnicza na tle kibicowskim ma miejsce w juniorskich szatniach. W tym przypadku rywalizacje klubowe są głównym motywem agresji werbalnej, a nawet znęcania się nad kolegami z zespołu. Z doświadczeń badanych wynika, że takie sytuacje mają miejsce w przypadku, gdy nowo pozyskani zawodnicy do drużyn juniorów otwarcie manifestują swoje sympatie do drużyny derbowego/lokalnego rywala lub są jego zaangażowanymi kibicami. Taki

przypadek miał miejsce w jednym z derbowych miast, kiedy jedna z drużyn pozyskała 13-letniego piłkarza od lokalnego rywala. Piłkarz ten zdawał relacje ze swoich kibicowskich sympatii w mediach społecznościowych, co nie spodobało się kolegom z jego nowego zespołu:

On był kibicem (nazwa klubu zanonimizowana – red.) i jeździł na mecze. Ja przyszedłem wtedy i bezpardonowo mu powiedziałem, że ma to usunąć, bo jak nie to dostanie w łeb.

(Nazwę klubu zanonimizowano⁶, zawodnik 1)

Inny młody piłkarz, który dopiero co przeszedł do drużyny U-17 derbowego rywala spotkał się z dręczeniem ze strony nowych kolegów z zespołu:

Przyszedł do nas i bardzo negatywnie został odebrany na początku. To był pewien sposób chrzest czy pokazanie, że popełniłeś błąd, taki dobitny. Ty jesteś nisko i prosisz nas, żebyśmy my ci pomogli. Twój klub (nazwa klubu zanonimizowana – red.) ciebie porzucił i teraz z tym do nas. Jego rzeczy w szatni zostały wyrzucone, plecak obrócony w drugą stronę. Jeden chłopak, używał gazu i mu psiknął do tych rzeczy gaz delikatnie, więc były takie historie.

(Nazwę klubu zanonimizowano, zawodnik 1)

Jeszcze inny przypadek takiej przemocy został opisany przez młodego piłkarza z innego klubu, który zamienił klub na derbowego rywala.

Ja też miałem tutaj usterki, ponieważ przyszedłem w spodenkach (nazwa klubu zanonimizowana – red.) na pierwszy trening. I troszeczkę mi było „milej” w szatni (...) zauważyli dopiero po treningu. Bo podwijałem spodenki cały czas i zamazałem znaczek na czarno, żeby nie zobaczyli. No, zawsze parę wyzwisk poleciało w obie strony. I na kolejny trening musiałem pojechać wcześniej do Decathlonu po spodenki jakieś.

(Nazwę klubu zanonimizowano, zawodnik 3)

W tym przypadku jednak sytuacja się unormowała po tym, gdy młody zawodnik przestał chodzić w barwach dawnego klubu.

⁶ Z racji faktu, że wypowiedzi dotyczą przemocy ze strony samych piłkarzy, a młodzi piłkarze byli rekrutowani do badania przez pracowników klubów lub akademii w tym miejscu analizy nie wskazujemy klubów, w których piłkarze występują, bowiem mogłoby to prowadzić do utraty ich anonimowości.

PRZEMOC RYKOSZETOWA

W tej kategorii znajdują się doświadczenia młodych piłkarzy z przemocą na tle kibicowskim, która jest skutkiem ubocznym rywalizacji grup chuliganów i kultury kibicowskiej w Polsce. Rywalizacja grup chuliganów polega na zdobyciu dominacji nad innymi grupami, poprzez bezpośrednie konfrontacje fizyczne.⁷ Przeważnie jednak, przemoc związana z tą rywalizacją nakierowana jest na innych chuliganów (lub innych kibiców zaangażowanych). Zdarzają się jednak sytuacje, w których agresywni kibice atakują “normalnych” kibiców w momencie, kiedy ci mają na sobie barwy lub w inny sposób są rozpoznani jako kibice rywali. Do tego typu sytuacji dochodzi zarówno wokół meczów, ale mają one miejsce również w życiu codziennym (np. na osiedlach). Doświadczenia naszych badanych pokazują, że jako młodzi piłkarze są czasami myleni z kibicami rywali i w związku z tym spotykają się z agresją przeciwnych kibiców. Rywalizacja chuliganów uderza zatem rykoszetem w młodych piłkarzy.

W naszym badaniu zidentyfikowaliśmy cztery formy związane z tym typem przemocy na tle kibicowskim. Pierwsza z nich odnosi się do zastraszania i gróźb. Doskonałą ilustracją tej formy jest historia opowiedziana przez jednego z piłkarzy, który w dresie klubowym poszedł oddać telefon do naprawy w serwisie leżącym na terenie uznawanym za teren lokalnego rywala:

Wchodzę właśnie do tego sklepu i gdzieś się tam pytam, jak to tam wygląda i w ogóle i nagle wchodzi dwóch... No wtedy jeszcze nie wiedziałem, ale fanów Górnika no a ja bluza z Ruchu (...) ten starszy tak podchodzi do mnie i się pyta, co ja tu robię. Ja mu mówię, że no... telefon oddaję do naprawy (...) on jeszcze... no używając innych troszeczkę słów... Nie pomyliło ci się coś z tą bluzą, nie? Ale tak patrzył, no.. A ja dobra, oddam tylko telefon i... i już mnie tu nie ma. (...) a on mówi, że nie, że już mi stąd bierz ten telefon i... i wylaż, nie? Ja mówię, no ale to oddam tylko telefon do naprawy, nie? To ściągaj tą bluzę chociaż, nie? Ja sobie wtedy

⁷ Dunning E, Murphy PJ and Williams J (1988) *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*. London and New York: Routledge.

Marsh P, Rosser E and Harré R (1978) *The rules of disorder*. London and New York: Routledge.

Spaaij R (2006) *Understanding football hooliganism: A comparison of six Western European football clubs*. Amsterdam University Press.

przypominam, że ja pod bluzę ubrałem koszulkę Ruchu. Mówię... Dobra, to ja wezmę ten telefon i... i wyjdę...

(Ruch Chorzów, zawodnik 2)

Zastraszanie i groźby oraz polowanie na barwy drużyny przeciwnej przybierają również formę pytania „komu kibicujesz?”. Agresywni kibice patrolują w ten sposób miasta polując na fanów rywali. Dotyczy to zarówno sprawdzania „własnych” terytoriów, aby w sposób symboliczny pokazać do kogo należą, ale również terytoriów uznawanych za należące do rywali, aby pokazać ich słabość. Te sytuację ilustruje historia innego z naszych badanych:

Podeszło tam kilku właśnie chłopaków z ŁKS-u i pytali o kluby, (...) ale oni już byli w barwach, byli w kominiarkach i tak dalej, (...), to było już barwowe, takie typowo szukanie problemu, jeśli chodzi o kluby, tak?

(Widzew Łódź, zawodnik 2)

Druga forma to polowanie na barwy przeciwnika. Podobnie jak wyżej, polega na patrolowaniu ulic przez grupy agresywnych kibiców jednego klubu, tym razem jednak z intencją kradzieży ich barw, która w przypadku odmowy kończy się często pobiciem. Oczywiście, kradzież barw może mieć również przypadkowy charakter przez znalezienie się w niewłaściwym miejscu o niewłaściwej porze (i w tym przypadku - niewłaściwych barwach). Z racji faktu, że młodzi piłkarze czasami poruszają się w dresach czy koszulkach klubowych mogą zostać potraktowani jako potencjalny cel takiej agresji. Jak ilustruje to historia opowiedziana przez jednego z badanych:

Wracali w szalikach Polonii do bursy i zdarzyła się taka sytuacja, że nożem im tam zagrozili, żeby oddali barwy. I zdaję sobie sprawę, będąc kibicem, że te barwy to jest często taki fant, który sobie ci kibole przywłaszczają.

(Polonia Warszawa, zawodnik 4)

Trzecią formą przemocy rykoszetowej zidentyfikowanej w naszym badaniu jest napaść fizyczna. W naszych wywiadach było ona raczej rzadkim doświadczeniem młodych piłkarzy (choć na podstawie badań jakościowych nie jesteśmy w stanie określić skali problemu), niemniej niektórzy nasi badani raportowali o takich sytuacjach. Dla przykładu, jeden z nich wspominał jak wracając do domu

w barwach klubu, musiał uciekać przed kibicami rywala (Widzew Łódź, zawodnik 2). Opowiadał również o napaści na jego kolegów:

Mieli chłopaki bursę blisko centrum i wyszli w dresach Widzewa na mecz. I też byli gonieni jakby, jeden dostał chyba w twarz, czy coś takiego od kibica ŁKS-u.

(Widzew Łódź, zawodnik 2)

Czwartą formą przemocy rykoszetowej jest przemoc werbalna. W tym kontekście młodzi piłkarze stają się obiektami agresji słownej przez barwy, które noszą (GKS Katowice, zawodnik 3), albo dlatego, że zostają personalnie zidentyfikowani jako gracze rywala (Polonia Warszawa, zawodnik 1). Warto zwrócić uwagę, że w takich wypadkach najczęściej jednak wulgaryzmy kierowane są w stronę klubów, które reprezentują piłkarze niż do samych graczy:

Znaczący, czasami jakieś raz, może dwa razy się zdarzyło, że faktycznie ktoś zwyzywał mnie, no bo grałem nie w tym klubie, w którym on by oczekiwał, ale nie stricte mnie, tylko może klub.

(GKS Katowice, zawodnik 3)

UWAGI DODATKOWE

Na koniec analizy warto dodać, że niektórzy badani przez nas młodzi piłkarze nie mieli żadnych doświadczeń z przemocą na tle kibicowskim. Co ciekawe, w obu takich przypadkach, mieli oni świadomość istnienia tego zjawiska w życiu codziennym. Słyszeli o nim z opowieści i byli przed nim ostrzegani. Z związku z tym uczyli się, jak takich sytuacji unikać i być może dzięki tej wiedzy udało się takich doświadczeń uniknąć. W tych przypadkach, w rolę nauczycieli wcielali się trenerzy lub zawodnicy z drużyny, którzy opowiadali młodym piłkarzom o rywalizacji derbowej, która przenosi się do miast i na osiedla oraz mówili, gdzie nie pojawiać się w barwach klubowych. Szerzej o tym wątku opowiemy w rekomendacjach dotyczących profilaktyki środowiskowej.

CZEŚĆ III. JAK ZAPOBIEGAĆ PRZEMOCY

Mając zidentyfikowane formy przemocy na tle kibicowskim, z którymi spotykają się młodzi piłkarze warto zmierzyć się z pytaniem: jak kluby sportowe i zarządzający futbolem mogą przeciwdziałać temu zjawisku, aby chronić młodych piłkarzy i sprawić, aby trenowanie piłki nożnej było jak najbardziej bezpiecznym zajęciem?

Wyniki naszego badania dostarczają takich rozwiązań. Pozostając realistami, warto jednak podkreślić, że dotyczą one tylko dwóch z trzech zidentyfikowanych form przemocy na tle kibicowskim, których doświadczają młodzi piłkarze, tj. przemocy rówieśniczej i rykoszetowej, bowiem wyniki naszego badania wskazują, że kluby piłkarskie mogą mieć wpływ na ich profilaktykę. Skuteczna walka z przemocą stadionową wymagałaby zmiany całej kultury kibicowania i futbolu w Polsce, co jest poza sprawczością pojedynczych klubów czy PZPN.

Na podstawie naszego badania rekomendujemy zatem trzy strategie, które mogą przeciwdziałać tym dwóm formom przemocy na tle kibicowskim.

WZMACNIANIE NARRACJI PROFESJONALIZMU

Polega na oddzielaniu przez trenerów profesjonalnej roli piłkarza od roli kibica. Podkreśla, że zawodnik wychodząc na boisko jest przede wszystkim piłkarzem, mającym do zrealizowania określone cele sportowe. Unikać należy natomiast narracji o wadze rywalizacji dla lokalnego środowiska, uznawanej jako budującej większe zaangażowania zawodników w mecz. Buduje ona bowiem poczucie, że mecz piłkarski jest kolejnym wymiarem kibicowskich rywalizacji.

Pozwala zapobiegać przemocy rówieśniczej, szczególnie jej meczowej formie.

Wyniki naszego badania pokazują, że w postawach młodych piłkarzy funkcjonują dwa główne sposoby myślenia o meczach z rywalami. Pierwszy skupia się na postrzeganiu piłki nożnej przez pryzmat rywalizacji, co jest typowe dla kultury kibicowskiej. Drugi koncentruje się na profesjonalnej roli piłkarza, co jest bardziej charakterystyczne dla środowiska sportowego. Nasze badanie pokazuje, że to trenerzy na poziomie młodzieżowym odgrywają istotną rolę w ich przyswajaniu przez młodych piłkarzy, bowiem oba sposoby myślenia są wykorzystywane, aby motywować zawodników przed meczami. Niektórzy trenerzy kładą większy nacisk na rolę meczu dla społeczności kibicowskiej, oczekując większego zaangażowania i bardziej agresywnej gry (ŁKS, zawodnik 1). Inni starają się wywoływać profesjonalne postawy, próbując studzić emocje u swoich zawodników, aby skupili się na zadaniach związanych z meczem, aby ograniczać kartki czy kontuzje (Cracovia, zawodnik 3). W rezultacie istniejące postawy młodych piłkarzy wobec przemocy na tle kibicowskim można postrzegać jako mieszankę wypowiedzi typowych dla obu sposobów myślenia. Na podstawie naszych analiz możemy wskazać jednak, że młodzi piłkarze posługujący się profesjonalnym sposobem myślenia są mniej skłonni do postaw akceptujących przejawy przemocy na tle kibicowskim. Jak obrazuje to jeden z piłkarzy Ruchu:

Jesteśmy piłkarzami, (...) nie kibicami. I my się gdzieś tam w te stosunki kibicowskie nie wtrącałyśmy, nie?

(Ruch Chorzów, zawodnik 2).

W związku z tym trenerzy powinni konsekwentnie oddzielać rolę piłkarza od roli kibica podkreślając, że zawodnik wychodząc na boisko jest przede wszystkim piłkarzem, mającym do zrealizowania określone cele sportowe. Unikać należy natomiast podkreślania wagi rywalizacji, która buduje poczucie, że mecz piłkarski jest kolejnym wymiarem kibicowskich rywalizacji oraz zwiększa negatywne emocje wobec rywali. Emocje są dla kibiców i raczej powinny zostać na trybunach.

Ta strategia pozwoli trzymać się młodym zawodnikom profesjonalnej roli piłkarza i zapobiegać przemocy rówieśniczej, szczególnie jej meczowej formie.

BUDOWANIE SOLIDARNOŚCI ZAWODOWEJ

Odnosi się do pewnej zmiany w sposobie myślenia młodych piłkarzy – zwłaszcza tych wychowanych w kulturze rywalizacji kibicowskich – która polega na tym, że przestają patrzeć na graczy największych rywali jak na „wrogów”, a zaczynają dostrzegać wzajemne podobieństwo, zbudowane na byciu piłkarzem.

Pozwoli zapobiegać wszystkim formom przemocy rówieśniczej, tj. meczowej, szkolnej i tej dziejącej się w szatniach.

Budowanie solidarności zawodowej opiera się na wspólnych aspiracjach sportowych, ryzykach (np. kontuzje), ale przede wszystkim na sposobie życia. Ten różni się bowiem diametralnie od sposobu życia rówieśników, wymagając ciągłej dyscypliny i poświęcenia, aby się rozwijać sportowo, co pomaga dostrzec więcej cech wspólnych z innymi młodymi piłkarzami, także grającymi dla rywala.

Wyniki naszego badania pokazują, że zmiana tego sposobu myślenia wynika przede wszystkim z nawiązywania osobistych kontaktów z zawodnikami rywali. Zjawisko to jest znane nauce pod pojęciem hipotezy kontaktu⁸, która zakłada, że realny kontakt różnych grup, zwłaszcza mających wspólne cele, przyczynia się do redukcji istniejących pomiędzy nimi uprzedzeń. Sugeruje to również, że na wcześniejszym etapie socjalizacji młodych piłkarzy dominują sposoby myślenia typowe dla kibiców, tj. postrzegania piłki nożnej przez pryzmat rywalizacji kibicowskiej i tym samym zawodników rywali jako „wrogów”.

⁸ Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

Jakby ja mam większość znajomych z Widzewa, którzy grają, są piłkarzami też (...) kiedyś miałem bardzo takie coś, że mówię, no nie, że nie mógłbym nawet z nimi rozmawiać czy coś. (...) było nakładane do głowy, jak właśnie takich znajomych, którzy no, tak bardziej już tacy kibice, tacy mocniejsi, no to nie, że tak to nie, że tak nie można i w ogóle. I wtedy myślałem, że rzeczywiście, no, jak tak mówią, tak jest.

(ŁKS, zawodnik 2)

Doświadczenia naszych badanych pokazują, że kontakty z piłkarzami rywali, które wpływają na budowanie solidarności zawodowej są nawiązywane w dwóch kontekstach. Po pierwsze, sprzyjającą przestrzenią są zgrupowania kadr wojewódzkich czy narodowych, gdzie młodzi piłkarze różnych klubów spędzają razem kilka dni, mając okazję do lepszego poznania się. Jak opowiadał jeden z naszych badanych:

Jeździliśmy na zgrupowania kadry Dolnośląskiej. Tam było dużo zawodników, bo praktycznie było Zagłębie i Śląsk. Tam poznałem kilku kolegów i do dzisiaj mamy kontakt tak naprawdę i dobrze się trzymamy. Wiadomo, że mecz to mecz, ale poza meczem można się kolegować. Trochę to się zmieniło, że nie ma takich strasznych nienawiści.

(Cracovia, zawodnik 3)

Zgrupowania różnych kadr dotyczą jednak przede wszystkim piłkarzy o największych umiejętnościach i talencie, czyli w najlepszych wypadkach kilku piłkarzy z rocznika w danym klubie. Reszta nie będzie miała okazji do takich spotkań. Dlatego też warto zwrócić uwagę na drugi kontekst, w którym może dochodzić do budowania solidarności zawodowej wśród młodych piłkarzy, czyli podobnego sposobu spędzania czasu wolnego. Jak opisał to jeden z badanych:

To już dawno temu się poznaliśmy z chłopakami (z Widzewa – przyp.), bo to już (...) dwudziestym pierwszym roku. I ten, to było właśnie w Manufakturze, tak mi się wydaje, że chłopaki sobie siedzieli też na jedzeniu (...) i jakoś tam jakiś kontakt wzrokowy, czy coś, no my i znamy, oni znają nas. wiedzą kim jesteśmy, bo to był etap CLJ, czyli tej takiej, no to znamy się z meczy, tak? (...) na początku to były takie ruchy, nie takie przyjazne, tylko takie bardziej podchodzące pod arogancję. No, ale z czasem to się przerodziło. No raz byliśmy na jedzeniu, drugi raz, trzeci raz, no i potem ktoś podszedł porozmawiać o meczu, czy coś. I tak po prostu przyszło z czasem nasze podejście. Tutaj Instagram, że jeden zaobserwował drugiego, potem zaobserwował go również i tak dalej. Potem na przykład, czy wychodzimy razem, to wychodzimy, no i tak się wszystko zaczęło (...) To jest normalnie, to są normalne, wychodzimy, powiedzmy, na imprezy razem, czy do Manufaktury na przykład, na zakupy.

(ŁKS, zawodnik 1)

Opisana powyżej sytuacja pokazuje, że na pewnym etapie młodzi zawodnicy charakteryzują się podobnym stylem życia (tu przez spędzanie czasu wolnego), który można spróbować animować odgórnie (tj. przez współpracę między klubami), aby stworzyć sytuację do lepszego poznania się zawodników i zbudowania przez nich solidarności zawodowej. Taka współpraca może polegać na organizowaniu szkoleń dotyczących np. sposobu prowadzenia swojej kariery zawodniczej czy potrzeby rozwoju również poza piłką nożną. Takie spotkania mogłyby wyposażyć zawodników w potrzebną im wiedzę, ale również stanowić okazję do poznania się poza kontekstem rywalizacji boiskowej, również w trakcie wspólnych posiłków czy spędzania czasu wolnego w trakcie takich szkoleń.

Oczywiście zdajemy sobie sprawę z pewnych ryzyk, jakie wiązałyby się z wprowadzeniem takich działań przez same kluby. Z jednej strony mamy do czynienia z presją środowisk kibicowskich, które mogą nie zaakceptować otwartej współpracy między klubami. Z drugiej, same kluby mogą postrzegać siebie nawzajem jako rywali w kontekście rywalizacji sportowej i rywalizacji o najlepszych młodych piłkarzy. W takich przypadkach potencjalnym rozwiązaniem byłoby tu podjęcie się zorganizowania spotkań integracyjnych nie przez same kluby, a na przykład przez lokalne struktury PZPN.

Budowanie solidarności zawodowej będzie przeciwdziałać przede wszystkim formom przemocy rówieśniczej na tle kibicowskim, które zostały zidentyfikowane w naszym badaniu, zarówno tych dotyczących napięć w szatniach, jaki i tych toczących się na szkolnych korytarzach, ale również manifestujących się na boisku w ostrzejszej grze.

SYSTEMATYCZNA PROFILAKTYKA ŚRODOWISKOWA

Odnosi się do budowania systematycznego programu uczulania młodych zawodników na zagrożenia wynikające z przemocy, która jest skutkiem ubocznym rywalizacji grup chuliganów i kultury chuligańskiej.

Pozwoli lepiej zapobiegać wszystkim formom przemocy rykoszetowej, związanej z rywalizacją kibiców poza dniem meczowym.

Wychodzimy tu z założenia, że wyeliminowanie przemocy na tle kibicowskim w Polsce jest nierealne w krótkiej perspektywie czasowej, bowiem zarówno sama przemoc i jak szersze przyzwolenie na nią są silnie zakorzenione w kulturze futbolu.⁹ Dlatego też w tym aspekcie jako realne uznajemy działania profilaktyczne i edukacyjne, które kluby mogą podjąć, aby ograniczyć do minimum ryzyko zagrożenia dla młodych zawodników ze strony agresywnych kibiców/chuliganów.

Głównym źródłem zagrożenia pozostaje eksponowanie swoich barw klubowych, np. poprzez chodzenie w klubowych dresach czy strojach. Te traktowane są przez agresywnych kibiców jako prowokacja, w związku z czym mogą prowadzić do przemocy na tle kibicowskim. Jak już wspominaliśmy wcześniej młodzi piłkarze są świadomi tego zagrożenia – szczególnie w miastach derbowych, gdzie funkcjonują silnie skonfliktowane grupy kibiców. Najczęściej jednak wiedza o tym, „jak się zachowywać” i „jak się ubierać” przekazywana jest w sposób niesystematyczny, raczej przy okazji mniej formalnych rozmów. Jak pokazują wyniki naszego badania młodzi piłkarze uczą się o tym zjawisku (1) ze swojego doświadczenia (lub doświadczenia ludzi z najbliższego otoczenia – głównie kolegów), lub – jeśli nie mają takich doświadczeń – (2) z ostrzeżeń od kolegów z drużyny czy (3) od trenerów.

⁹ Giulianotti, Richard. 1999. *Football. A Sociology of Global Game*. Cambridge: Polity Press.

Grodecki M and Rookwood J (2025) Why Does Fan Violence Persist in Football? Football Rivalries Ideology, the Reproduction of Football-Related Violence and its Everyday Dimensions. *Deviant Behavior*, 1-16.

Po mieście nie chodzimy, bo wiemy, że blisko jest Chorzów. Kibice mogą być wszędzie, więc staramy się chodzić po prostu w swoich ubraniach. Nie miałem żadnego takiego przypadku, ale słyszałem jakieś zdarzenia od innych ludzi, że tam ktoś był pobity za jakieś barwy gdzieś w innych miastach, więc tam pewnie trzeba uważać.

(GKS Katowice, zawodnik 1)

Badacz: Rozmawiacie o tym, żeby właśnie nie chodzić w barwach?

Piłkarz: No rozmawiamy. No po Katowicach na rynku na przykład ciężko by było, żeby ktoś z moich kolegów czy tam kibic Ruchu przeszedł, nie? No bo tam mnóstwo osób kibicuje właśnie GieKS-ie. No i na pewno by się ktoś doczepił i by poszły jakieś wulgaryzmy w naszą stronę.

(Ruch Chorzów, zawodnik 1)

Myślę, że trenerzy ostrzegali, że w niektórych dzielnicach Łodzi się nie porusza z widocznym herbem. Żeby na to w szczególności uważał, że tu nie jest kolorowo. (...) Musisz uważać, najlepiej w ogóle nigdzie nie chodzić z herbem, bo nieważne gdzie trafisz, może to się napatoczyć i może to się znaczyć źle. Więc trenerzy też o tym mówili, ostrzegali.

(Widzew Łódź, zawodnik 1)

Nieusystematyzowany sposób edukacji o zachowaniach mogących wywoływać przemoc na tle kibicowskim tłumaczy prawdopodobnie czemu przy istniejącej świadomości zagrożenia, ciągle dochodzi do sytuacji, w których młodzi piłkarze przemieszają się „w barwach” i zdarza się, że są napadani przez agresywnych kibiców.

Sugerujemy zatem, aby wprowadzić w klubach systematyczną profilaktykę środowiskową, polegającą na planowej edukacji młodych zawodników dotyczącej realnych zagrożeń wynikających z funkcjonowania w przestrzeni kibicowskiej – zwłaszcza w codziennych sytuacjach. Dotyczy to przede wszystkim eksponowania barw klubowych w newralgicznych miejscach (różniących się lokalnie) oraz piłkarzy sprowadzanych do klubów „derbowych” z klubów „niederbowych”, którzy mogą nie być świadomi takich zagrożeń oraz nie posiadać szczegółowej wiedzy o „podziale terytorialnym” w danym mieście/regionie. Piłkarze wychowani w miastach z silnymi rywalizacjami derbowymi kibiców taką wiedzę nabywają naturalnie przez wychowywanie się w takim środowisku od najmłodszych lat.

Nie chodzi przy tym o wzbudzanie strachu, ale o podnoszenie świadomości i uczenie unikania zachowań mogących przynieść kłopoty. Kluczowe jest, aby wiedza, która dziś krąży wśród młodych piłkarzy w nieusystematyzowany sposób, została przekazana w ramach świadomych i zaplanowanych działań wychowawczych – bez elementu zastraszania zawodników.

PODSUMOWANIE

Raport ten diagnozuje doświadczenia młodych piłkarzy z przemocą na tle kibicowskim i oferuje rekomendacje jak przeciwdziałać dwóm z trzech zidentyfikowanych form tej przemocy. Należy powtórzyć jednak, że na podstawie badania jakościowego nie jesteśmy w stanie określić skali tego problemu, ale możemy poznać, opisać i zrozumieć doświadczenia badanych. Następny krok wymagałby zatem zbadania skali tego problemu posługując się odpowiednio zaprojektowanym badaniem ankietowym.

Przemoc jest jednym z tych zjawisk, które mają bardzo duży wpływ na ludzi, którzy jej doświadczają. Jeśli zatem młodzi piłkarze doświadczają zjawiska przemocy na tle kibicowskim – a nasze badanie może sugerować, że jest to doświadczenie powszechne – należy zrobić wszystko, aby tej przemocy zapobiegać. Zwłaszcza jeśli już posiada się do tego odpowiednie narzędzia, a w naszym przekonaniu zarówno kluby jak i PZPN takimi narzędziami dysponują.

O AUTORACH

Mateusz GRODECKI – kierownik projektu „Granice przemocy okołofutbolowej: eksploracja i wyjaśnienie jej codziennych wymiarów” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (2023/51/D/HS6/02542), na bazie którego powstał raport. Socjolog, profesor uczelni w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, gdzie kieruje również Zakładem Metodologii Badań Społecznych. Autor licznych publikacji naukowych z zakresu socjologii sportu, w szczególności dotyczących przemocy w futbolu oraz autor książki „Życie po meczu. Formy wykorzystania kapitału społecznego kibiców piłkarskich” (2018). Jego zainteresowania badawcze koncentrują się również na problematyce *workplace safety* w sporcie. Laureat Stypendium Ministra Edukacji i Nauki dla wybitnych młodych naukowców. Kieruje bądź kierował licznymi projektami naukowymi, w tym dwoma finansowanymi z Narodowego Centrum Nauki. Współpracował między innymi z Centrum Badań Opinii Społecznej czy Instytutem Badań Edukacyjnych. Prywatnie kibic Wisły Płock (nożnej i ręcznej) oraz kolarz-amator.

Rafał WYSOCZAŃSKI-MINOWICZ – doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w obszarze socjologii, przygotowujący rozprawę poświęconą cielesnym wymiarom profesjonalnej gry w piłkę nożną. Jego zainteresowania badawcze obejmują także analizę zjawiska wieku relatywnego w sporcie oraz kwestie zabezpieczenia przyszłości sportowców po zakończeniu kariery. Od dziecka kibicuje Lechowi Poznań.

Jacek BURSKI – socjolog, adiunkt w Zakładzie Socjologii Pracy i Gospodarki w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Autor licznych publikacji i książek, w tym poświęconych problematyce zjawiska kibicowania i socjologii sportu. W 2020 roku została wydana książka jego autorstwa „Trwaj w tym, co kochasz! Świat społeczny kibiców piłkarskich Łódzkiego Klubu Sportowego – analiza socjologiczna” będąca podsumowaniem jego pracy doktorskiej obronionej w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego. Prywatnie kibic Łódzkiego Klubu Sportowego.

BIBLIOGRAFIA

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Dunning E, Murphy PJ and Williams J (1988) *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*. London and New York: Routledge.
- Giulianotti, Richard. 1999. *Football. A Sociology of Global Game*. Cambridge: Polity Press.
- Grodecki M and Rookwood J (2025) Why Does Fan Violence Persist in Football? Football Rivalries Ideology, the Reproduction of Football-Related Violence and its Everyday Dimensions. *Deviant Behavior*, Advance online publication: 1-16. Doi:10.1080/01639625.2025.2528088
- Krug EG, Dahlberg L, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R (2002) *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Marsh P, Rosser E and Harré R (1978) *The rules of disorder*. London and New York: Routledge.
- Rookwood J and Spaaij R (2017) Violence in Football (Soccer): Overview, Prevalence, and Risk Factors Pp. 222–31 in *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*, edited by P. Sturmeijer. Hoboken: Wiley.
- Spaaij R (2006) *Understanding football hooliganism: A comparison of six Western European football clubs*. Amsterdam University Press.